

Research Paper

Stay or Leave; Migration Challenges of Rural Youth

*Valiollah Rostamalizadeh¹, Ali Ghasemi Ardahaee²

1. Assistant Professor, Department of Migration, Urbanization and the Spatial Distribution of Population, National Population Studies and Comprehensive Management Institute, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Ahar, Iran.

Citation: Rostamalizadeh V., & Ghasemi Ardahaee, A. (2017). [Stay or Leave; Migration Challenges of Rural Youth (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 8(2):282-299. <http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.62677>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/JRUR.2017.62677>

Received: 31 Dec. 2016

Accepted: 5 Apr. 2017

ABSTRACT

Nowadays, one of the most important issues facing Iranian villages is the outflow of young population from villages. Thus, this research aimed to examine people's motives to leave or stay in their home place. The survey method was used in this study. The study population consists of 15-30 years old rural youth of Osku and Hashtrud Districts, East Azerbaijan Province. The sample size was 800, 400 for each district. Young people living in rural areas of Osku and Hashtrud districts were selected through multi-stage cluster sampling method. Geographical location, distance from the district, livelihood and population were the criteria considered for the selection of the clusters. The results indicate that social and economic factors such as education, income, employment, marital status, housing, living status, and having migrant people in the family or hometown have an important role in the leaving or staying. Analytical results of this study also show that the quality of life, place dependence, and place identity can contribute to the staying of rural youth.

Key words:

Migration, Leave or stay, Rural youth, Quality of life, Place attachment and place identity

Extended Abstract**1. Introduction**

Nowadays, one of the most important issues facing Iranian villages is the outflow of young population from villages. Census data shows that Iranian rural population has declined from 68.5% (1961) to 29% (2011) over the past half-century. Most importantly, in the last decade (1996-2006) more than 50% of migrants were younger people in the age group of 15-29 years. The aim of this research, thus, is

to examine people's motivations in leaving or staying in their home place.

The effect of migration and emigration on rural communities is very large to the extent that the United States Department of Agriculture (USDA, 2010) has announced that emigration of rural youth is one of the "greatest threats" in non-metropolitan communities of America. Migration of young people, who often have more ideals or educational achievements, might lead to negative consequences for their communities, such as loss of potential workforce, community leaders, community volunteers, and parents of future generations (Demi et al., 2009; Theodori & Theodori, 2015: 380).

* Corresponding Author:

Valiollah Rostamalizadeh, PhD

Address: Department of Migration, Urbanization and the Spatial Distribution of Population, National Population Studies and Comprehensive Management Institute, Tehran, Iran.

Tel: +98 (21) 88174118

E-mail: vali.rostamalizadeh@psri.ac.ir

In addition, studies show that as educated people in rural areas leave their birthplace communities, they often face with social and emotional problems due to economic or educational reasons. These problems might include loss of rural identity, stress caused by leaving their social network, and feelings of anger/confusion and emptiness (Theodori & Theodori, 2014). Therefore, making a decision to stay in or move from birthplace communities after graduation has great economic, social, and emotional consequences for educated people in rural areas (Theodori & Theodori, 2014). The aim of this research, thus, is to examine what people tend to consider in their plans to leave or stay in their home place.

People have many reasons to leave their birthplace and migrate to other places. Studies show that social and economic reasons are the main reasons for migration. Also they have as much reasons and motivations for migration as for staying in their home place. One of the main reasons or motives is the sense of belonging to the home place. Based on the analytical framework of this study, the process of deciding to leave or stay is affected by assessments of the conditions of current place and that of the destination. The quality of life enters this assessment as attracting or repelling factors in migratory decisions of individuals. A village in which individuals experience satisfaction and a high quality of life will naturally make people more willing to stay. Also, the sense of belonging to place enters the equation and plays a significant role in the decision-making process. In addition, other factors such as employment, education, etc. are effective on both the sense of belonging and the motivation to stay or leave.

2. Methodology

The study population consists of 15-30 years old rural youth of Osku and Hashtrud counties, East Azerbaijan Province. The reason for selecting these two cities in East Azerbaijan is that during 1996-2006, Hashtrud was the place with the most migrants and Osku with lowest migrants. Given that the objective of this study was to investigate the reasons to stay of rural youth, 15-30 years old people in these two cities were selected. The sample size was 800, 400 for each district. Young people living in rural areas of Osku and Hashtrud cities were selected through multi-stage cluster sampling. The level of migrant outflow and inflow as well as geographical location were the factors considered for selecting the cities. Geographical location, distance from the district, livelihood and population were the criteria considered for the selection of clusters.

3. Results

The results indicate that social and economic factors such as education, income, employment, marital status, housing, living status and having migrant people in the family or hometown have an important role in the matter of leaving or staying. Analytical results of this study also show that the quality of life, place dependence and place identity can contribute to staying of rural youth.

4. Discussion

People leave their birthplace and immigrate to other places for many reasons. Based on research, social and economic reasons are the main ones. However, one of the main reasons to stay is the sense of belonging to the home place. The process of deciding to migrate or stay is affected by assessments of the conditions of current place and that of the destination. A village with a high quality of life and life satisfaction will naturally make people more willing to stay. The sense of belonging to place plays a significant role in the decision-making process. In addition, other factors like employment, education, etc. are effective on both the sense of belonging and the motivation to stay or leave.

5. Conclusion

In general, according to the results of this study, place attachment and place identity and high levels of quality of life can have a positive role in staying of young people. But as Pretty et al. (2006) have stated, community sentiment (belonging, sense of community) is not enough to keep young people from migration; the communities that are eager to prevent the migration of young people should also invest in economic development to provide jobs for young people.

Acknowledgments

This paper is extracted from the research project, *The role of belonging to the place in the tendencies and intentions of the rural youth of East Azerbaijan on staying in their place of residence*, funded by National Population Studies and Comprehensive Management Institute, Tehran, Iran.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ماندن یا ترک کردن؛ چالش‌های مهاجرتی جوانان روستایی

* ولی‌الله رستمعلی‌زاده^۱، علی قاسمی اردهای^۲

۱- استادیار، گروه مهاجرت، شهرنشینی و توزیع فضایی جمعیت، مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، تهران، ایران.

۲- استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، اهر، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۱۱ دی ۱۳۹۵
تاریخ پذیرش: ۱۶ فروردین ۱۳۹۶

یکی از مهم‌ترین مسائلی که روستاهای ایران با آن مواجه هستند، فرایند خروج جمعیت جوان از روستاهاست. بنابراین هدف اصلی این تحقیق این است که جوانان روستایی برای برنامه‌ریزی مهاجرت از مکان یا گرایش به ماندن در محل زندگی خود، چه مواردی را در نظر می‌گیرند. روش مورد استفاده در این پژوهش پیمایش بوده است. جامعه آماری این تحقیق جوانان روستایی ۱۵ تا ۳۰ سال شهرستان‌های اسکو و هشترود در استان آذربایجان شرقی هستند و حجم نمونه نیز ۸۰۰ نفر بوده است. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، درباره جوانان ساکن در روستاهای شهرستان‌های هشترود و اسکو مطالعه شد. میزان مهاجرت فرستی و مهاجرت پذیرگی و موقعیت جغرافیایی در تعیین شهرستان‌ها و موقعیت جغرافیایی، دوری و نزدیکی به شهر، شیوه معیشت و تعداد جمعیت، از جمله ملاک‌های تعیین‌کننده در انتخاب خوشه‌ها بوده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که ویژگی‌ها و شرایط جوانان روستایی چون وضعیت شغلی، سطح تحصیلات، سطح درآمد، وضعیت تأهل، وضعیت مسکن، داشتن اعضای مهاجر در خانواده و شهرستان محل سکونت در وضعیت ترک یا ماندگاری آنان مؤثر است. همچنین بخش دیگر یافته‌های تحلیلی این پژوهش نشان دادند که کیفیت زندگی، وابستگی به مکان و هویت مکانی می‌توانند در ماندگاری جوانان روستایی مؤثر باشند.

کلیدواژه‌ها:

مهاجرت، ماندن یا نقل مکان کردن، جوانان روستایی، وابستگی به مکان، هویت مکانی.

مهاجرت فرستی بی‌رویه و تخلیه روستاها از نیروهای کارآمد و جوان است (Ghadiri Masoum, Yousefi, Akbarpoor, & Khalili, 2012).

مقدمه

در مقیاس جهانی نیز در دهه‌های نیمه دوم قرن بیستم، مناطق روستایی جهان مهاجرت بزرگ‌سالان در سن ۲۹-۲۰ سال را به‌طور چشمگیری تجربه کرده‌اند (Kirkpatrick Johnson, Elder, Stern, 2005). اثر این مهاجرت و برون‌کوچی بر اجتماعات روستایی بسیار زیاد است. وزارت کشاورزی ایالات متحده^۱ اعلام کرده است که برون‌کوچی جوانان روستایی به عنوان یکی از «بزرگ‌ترین تهدیدها» در اجتماعات غیرکلان‌شهری^۲ آمریکاست. مهاجرت جوانان که اغلب این افراد با آرمان‌ها یا دستاوردهای آموزشی بیشتری هستند، ممکن است به پیامدهای منفی برای اجتماعاتشان منجر شود؛ پیامدهایی چون از دست دادن نیروی کار بالقوه، رهبران اجتماع محلی، داوطلبان اجتماع محلی و پدر و مادرهای نسل‌های آینده (Demi, McLaughlin, & Snyder, 2015; Theodori & Theodori, 2009). به این دلیل نیز مهاجرت روستاشهری جوانان روستایی، تولید علمی و علاقه عمومی زیادی برای چندین دهه داشته است. این علاقه آکادمیک در

یکی از مباحث اساسی درباره مناطق روستایی چه در جهان و چه در ایران، مهاجرت جوانان به خصوص جوانان در سن کار از این مناطق به سمت «چراغ‌های روشن شهر» (Kulcsár László & Curtis, 2012) است. این فرایند از دوره صنعتی شدن شروع شد و بعد از نیمه دوم قرن بیستم شتاب بیشتری گرفت و در دهه‌های اخیر به اکثر مناطق جهان سرایت کرده است. در ۵۰ یا ۶۰ سال گذشته، جامعه ایرانی نیز روند کلی و پایدار مهاجرتی از روستا و مناطق کوچک‌تر و کمتر توسعه‌یافته به شهرهای بزرگ‌تر و مناطق توسعه یافته‌تر را تجربه کرده است و احتمالاً این روند می‌تواند تا چند سال دیگر همچنان ادامه داشته باشد (Ershad, 2001).

آمارهای سرشماری‌های ایران نشان می‌دهند که در طول نیم‌قرن گذشته درصد جمعیت روستایی از ۶۸/۵ درصد (سرشماری ۱۳۳۵) به ۲۹ درصد (سرشماری ۱۳۹۰) کاهش یافته است. همچنین نکته مهم‌تر این است که در دهه گذشته بیش از ۵۰ درصد مهاجران در دامنه سنی جوان (۲۹-۱۵ ساله) قرار داشتند (RaghFar & Ghasemi Ardahai, 2010). بنابراین امروزه یکی از نارسایی‌های اجتماعی-اقتصادی فراروی جامعه روستایی ایران

1. USDA, <http://www.nal.usda.gov/ric/ricpubs/youth.html>
2. Non-metropolitan Communities

* نویسنده مسئول:

دکتر ولی‌الله رستمعلی‌زاده

نشانی: تهران، مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، گروه مهاجرت، شهرنشینی و توزیع فضایی جمعیت.

تلفن: ۸۸۱۷۴۱۱۸ (۲۱) ۰۲۱+۹۸

پست الکترونیکی: vali.rostamalizadeh@psri.ac.ir

که شخص به آن دل می‌سپارد (Martin, 2004). بنابراین همیشه چالشی اساسی برای افراد در معرض مهاجرت و به خصوص جوانان وجود داشته است که باید بمانند یا باید برای رفتن برنامه‌ریزی کنند. لاجرم چنین چالشی با ارزیابی از شرایط و نتایج ماندن یا شرایط و نتایج ترک کردن ایجاد می‌شود. بنابراین چشم‌انداز این تحقیق در میانه این چالش قرار دارد؛ یعنی بررسی اینکه افراد برای برنامه‌ریزی ترک مکان یا گرایش به ماندن در محل زندگی خود، چه مواردی را در نظر می‌گیرند.

نظریات ترک

برای بحث در خصوص برنامه‌ریزی ترک مکان، به نظریات مهاجرتی اقتصاد نئوکلاسیک، جاذبه و دافعه و سرمایه انسانی می‌پردازیم. در سطح کلان، نظریه اقتصاد نئوکلاسیک در عرضه و تقاضای نیروی کار مهاجرت را با تفاوت‌های جغرافیایی شرح می‌دهد. تفاوت‌ها در دستمزدها، کارگرانی را که حقوق کمی دارند، به سوی مناطقی با حقوق زیاد که با کمبود نیروی کار مواجه هستند، می‌راند. در سطح خرد و بر اساس دیدگاه‌های نظریه مهاجرت نئوکلاسیک، عامل‌های انسانی به عنوان عامل‌های عقلانی، بر اساس محاسبات هزینه‌سود تصمیم به مهاجرت می‌گیرند. در نظر می‌گیریم که انتخاب آزاد است و دسترسی کامل به اطلاعات وجود دارد، آن‌ها انتظار دارند جایی که می‌روند، بسیار سازنده باشد و بتوانند بیشترین حقوق را بگیرند. این ظرفیت به مهارت‌های خاص فرایندهای فردی و ساختار خاص بازار نیروی کار بستگی دارد (De Haas, 2008).

نظریه مهاجرت نئوکلاسیک، مهاجرت روستا به شهر را بخش تشکیل‌دهنده فرایند توسعه کلی می‌داند که به موجب آن مازاد نیروی انسانی در بخش روستایی، نیروی کار اقتصاد صنعتی شهری را تأمین می‌کند (Louis, 1954 cited in De Haas, 2008). فرض بر این است که این واقعیت شناخته‌شده تاریخی اقتصادی‌ای است که به تدریج و با پیشرفت‌های مالی، انتقال مداوم عامل‌های اقتصادی از روستاهای مبتنی بر کشاورزی سنتی به صنعت مدرن شهری اتفاق می‌افتد (Todaro, 1969). در مدل جاذبه و دافعه مهاجرت، لی تلاش کرده است چارچوبی کلی برای تجزیه و تحلیل حجم مهاجرت، توسعه جریان‌ها و ضدجریان‌ها و ویژگی‌های مهاجران ارائه دهد. به نظر او، عواملی را که در تصمیم‌گیری برای مهاجرت مؤثر است، می‌توان به چهار گروه کلی، خلاصه کرد: عوامل مرتبط با منطقه مبدأ مهاجرت، عوامل مرتبط با منطقه مقصد مهاجرت، موانع دخالت‌کننده و عوامل شخصی (Todaro, 1997).

در این مدل، لی اظهار می‌کند که مهاجرت، با توجه به ویژگی‌های مهاجران، انتخابی است؛ چون مردم به‌سختی به عوامل موجود در مبدأ و مقصد پاسخ مثبت یا منفی می‌دهند و توانایی‌های مختلفی در مقابله با متغیرهای مداخله‌گر دارند

برون کوچی جوانان با تقاضای روبه‌رشد توسط ساکنان روستایی و دست‌اندرکاران توسعه اجتماع محلی، برای کسب اطلاعات عجین شده است. آن‌ها می‌بینند که از دست دادن جوانان اجتماعاتشان خطری فوری برای بهزیستی این مناطق است (Theodori & Theodori, 2015). بنابراین از دست دادن جوانان با نگرانی برای مردم و اجتماعات روستایی همراه است (Demi et al, 2009).

علاوه بر آثار و نگرانی‌هایی که ترک جوانان روستایی برای روستاهایشان دارد، پیامدهایی برای خود جوانان نیز دارد. مطالعات نشان می‌دهند که تحصیل‌کردگان روستایی با توجه به ترک اجتماعات زادگاهی‌شان به دلایل اقتصادی یا آموزشی، اغلب با عواقب و پیامدهای اجتماعی و احساسی دست‌به‌گریبان هستند که ممکن است شامل از دست دادن هویت روستایی، درگیر شدن با استرس ترک کردن شبکه اجتماعی‌ای که وجود داشت و احساس خشم یا آشفتگی و پوچی شود (Theodori & Theodori, 2014). بنابراین برای تحصیل‌کردگان روستایی (دانش‌آموزان و دانشجویان)، تصمیم‌گیری برای ماندن در اجتماعات زادگاهی‌شان یا مهاجرت به دیگر مناطق بعد از فارغ‌التحصیلی، پیامدهای بزرگ اقتصادی، اجتماعی و احساسی عاطفی دربردارد (Theodori & Theodori, 2014) که این موضوع می‌تواند برای تمام جوانان روستایی مصداق داشته باشد. بنابراین با این شرایط هم تصمیم‌گیری در خصوص ماندن و هم ترک مناطق روستایی با چالش‌هایی برای جوانان روستایی همراه است. بنابراین این تحقیق به دنبال آن است که جوانان روستایی برای تصمیم‌گیری در خصوص ماندن یا ترک، چه عواملی را در نظر می‌گیرند.

مروری بر ادبیات موضوع

ماندن یا ترک کردن^۳

انسان از زمانی که خود را شناخته، پیوسته در جست‌وجوی نان، مأوای بهتر و امنیت بیشتر، از نقطه‌ای به نقطه دیگر کوچ کرده است (Martin, 2004). بنابراین مهاجرت یا نوعی انتخاب است که علل و انگیزه‌هایی دارد یا اضطرار است که بر اثر عواملی که خارج از اراده و خواست فرد است، بر وی تحمیل می‌شود. از یک سو، افراد دلایل بسیاری برای ترک زادگاه خود و مهاجرت به جاهای دیگر دارند؛ مطالعات نشان می‌دهند که دلایل اجتماعی و اقتصادی مهم‌ترین دلایل مهاجرت افراد هستند (Shahnaz, 2010) و مردم از قرن‌ها پیش برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر اقتصادی یا آزادی‌های سیاسی مهاجرت می‌کردند (Demirkaya & Artvinli, 2011). از سوی دیگر، پدیده مهاجرت به‌خودی‌خود دلپذیر نیست و دل‌کنندگان سرزمین آبا و اجدادی، خانواده، بستگان، خویشان و دوستان و کوچ کردن به سرزمین‌های بیگانه که شخص مهاجر هیچ ریشه‌ای در آن ندارد، از روی اکراه و اجبار و آخرین گزینه‌ای است

3. Stay or Leave

یا وابستگی مکانی انسانی^۴، به دو بعد هويت مکانی^۵ و وابستگی به مکان^۶ اشاره کرده‌اند (Kyle, Graefe, Manning, & Bacon, 2004).

هویت مکانی به ابعادی از خود وجودی ما اشاره دارد که مرکب از احساسات ما به محیط‌های فیزیکی کالبدی خاص و همچنین ارتباطات نمادین ما با مکانی خاص است که تعیین می‌کند ما چه کسی هستیم (Raymond, Brown, & Weber, 2010). هويت مکانی اشاره به اهمیت نمادین مکان‌ها دارد؛ این مکان نمادین مانند مخزنی برای احساسات و روابطی است که به زندگی معنا و هدف می‌دهند (Williams & Vaske, 2003). پروشانسکی^۷ (۱۹۷۸) بر این عقیده است که هويت مکانی ابعادی از خود است که هويت شخصی فرد را در خصوص محیط فیزیکی تعریف می‌کند (Jorgensen & Stedman, 2001). این تعریف، با الگوی پیچیده‌ای از آرمان‌ها، عقاید، ترجیحات، احساسات، ارزش‌ها، اهداف و تمایلات رفتاری خودآگاه و ناخودآگاه و مهارت‌های مرتبط با این محیط صورت می‌گیرد. در این مفهوم، محیط‌ها، به افراد این فرصت را می‌دهند که هم هويت خود را ابراز کنند و هم آن را تأیید کنند (Jorgensen & Stedman, 2001). در نهایت، هويت مکانی جزئی از هويت فرد توصیف شده است که عزت نفس و همچنین احساس تعلق به اجتماع محلی را افزایش می‌دهد (Williams & Vaske, 2003).

خلاصه اینکه یادآوری انسان از مکان نوعی یادآوری خویشتن است و در اینجا تصاویر ذهنی از پیش‌شکل گرفته درباره یک مکان، آن را معنادار کرده و به آن هويت می‌بخشد. مکان زمانی معنا پیدا می‌کند که درکی حسی از آن صورت گرفته و تصویری ذهنی از خود به جای گذاشته باشد. در مجموع مکان (کالبد+ فعالیت) و تصویر ذهنی که از آن باقی می‌ماند، در شکل دادن هويت محل زندگی و انسان از مؤثرترین عوامل هستند. هويت مکان و شخص، عاملی است که شخص را ابتدا از طریق روابط اجتماعی و آشنایی با دیگران به مکان متصل می‌کند. به عقیده برخی ابتدا تعلق به اجتماع و در قالب نام گروهی اجتماعی (خانواده، محله، شهر و...) شکل می‌گیرد و سپس تعلق به مکان در قالب هويت مکان و نام مکان بروز می‌کند (Siavash Pour, Shadloo Jahromi, & Molaie, 2014). Ramesheh, 2014). وابستگی مکانی نیز پیوند مثبتی^۸ توصیف می‌شود که بین گروه‌ها یا افراد و محیط‌شان ایجاد می‌شود که به صراحت حاوی محتوای عاطفی است و شامل فعل و انفعال مثبت و عاطفی، دانش، اعتقادات، رفتارها و کنش‌ها در اشاره به مکان است (Jorgensen & Stedman, 2001). استوکولس و شوماخر^۹ (۱۹۸۱) به وابستگی مکانی به عنوان پیوندی مستحکم^{۱۰}

(Reniers, 1999). بنابراین، مهاجران به‌ندرت نماینده جامعه مبدأ خود هستند که این موضوع با دیدگاه نئوکلاسیک مطابقت دارد که انتخاب مهاجرت با کمک تفاوت‌های فردی در سرمایه انسانی و جنبه‌های تبعیض آمیز و خطرهای همراه با مهاجرت شرح داده می‌شود. مدل جاذبه و دافعه اصولاً انتخابی فردی و مدلی متعادل است و بنابراین، مشابه با مدل‌های نئوکلاسیک خرد است. مدل جاذبه و دافعه در ادبیات مهاجرت محبوبیت بسیاری دارد و یک مدل مهاجرتی حاکم در تحصیلات متوسطه و دانشگاهی است.

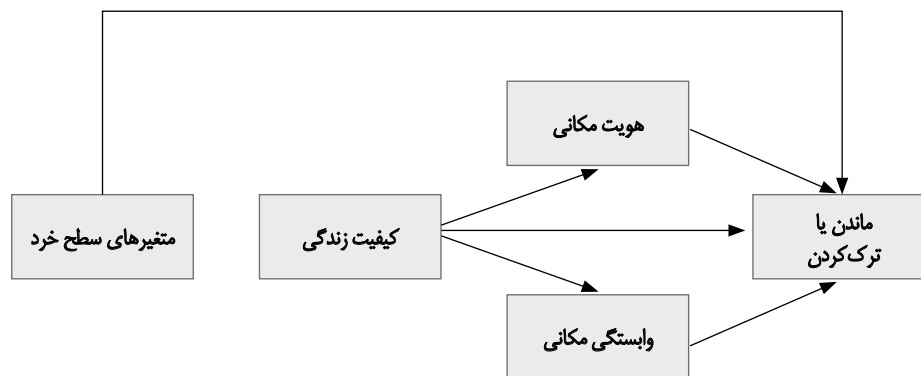
نظریه سرمایه انسانی نیز که در دهه ۱۹۶۰ برای تحلیل مهاجرت به کار گرفته شد، از دیدگاه برخی تحلیلگران برای مهاجرت نیروی انسانی پرورده مناسب است. این نگرش با تلقی مهارت و تخصص انسان به عنوان کالایی در بازار عرضه و تقاضای کار، به تحلیل مهاجرت می‌پردازد. منظور آن است که نیروی انسانی پرورده برای دستاوردهای بهتر از جایی به جای دیگر می‌رود تا بیشترین بازدهی را داشته باشد. بنابراین تصمیم‌گیری افراد متخصص برای مهاجرت، به مثابه نوعی تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از آن تلقی می‌شود (Ershad, 2001). با توجه به پایه قرار دادن نظریات اقتصاد نئوکلاسیک، مدل جاذبه و دافعه و مدل سرمایه انسانی، مهاجرت جوانان روستایی به ارزیابی آن‌ها از شرایط مبدأ و مقصد و همچنین ویژگی‌های مشخص آن‌ها بستگی دارد.

در نظریه اقتصاد نئوکلاسیک، نقل مکان مردم نتیجه‌ای از وزن گزینه‌های اقتصادی بین مکان‌هاست. افراد مکانی را انتخاب می‌کنند که شرایط زندگی و زیست‌شان را بهینه و حداکثر کند. مدل‌های جاذبه و دافعه مهاجرت نیز نشان می‌دهند که افراد از مناطق در حال رکود اقتصادی و شرایط نامناسب گذران زندگی و معیشت دفع و جذب مناطق مرفه می‌شوند و در نهایت مدل‌های سرمایه انسانی نیز چنین مطرح می‌کنند که کسانی که منابع اقتصادی و اجتماعی بهتری دارند، به احتمال زیاد مهاجرت می‌کنند تا وضعیت خود را بهبود ببخشند؛ یعنی اگر جوانان به این ارزیابی برسند که جاذبه مقصد بیش از دافعه مبدأ است و مجموع ارزیابی هزینه و فایده‌های مهاجرت، به سمت فایده‌های آن متمایل است، تصمیم به مهاجرت و ترک مکان می‌گیرند.

نظریات ماندن

همان‌گونه که افراد دلایل و انگیزه‌های زیادی برای ترک کردن و مهاجرت از محل زندگی خود دارند، دلایل و انگیزه‌های زیادی نیز برای ماندن یا برنامه‌ریزی برای ماندن در محل زندگی خود دارند. یکی از مهم‌ترین دلایل و انگیزه‌ها، تعلق و وابستگی به مکان و محل زندگی است که فرد با این نیروی درونی ممکن است بر انگیزه‌های ترک فائق آید و محل زندگی خود را به محل قابل زیست‌تری تبدیل کند. بنابراین رویکرد نظری این پژوهش برای برنامه‌ریزی ماندن یا ماندگاری جوانان روستایی، تعلق و وابستگی به محل زندگی است. بیشتر محققان در مفهوم‌سازی از تعلق مکانی

4. Human-place bond
5. Place identity
6. Place dependence
7. Proshansky
8. Positive bond
9. Stokols & Shumaker
10. Strength of association

تصویر ۱. مدل تحلیلی تحقیق

و حمایت اجتماعی) پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که همه عوامل رابطه مثبتی با قصد ماندن دارند. به علاوه، آن‌ها به این نتیجه رسیده‌اند که احساس به اجتماع محلی برای نگهداشتن جوانان از ترک کافی نیست؛ اجتماعات محلی‌ای که علاقه‌مند هستند از مهاجرت جوانان جلوگیری کنند، باید در توسعه اقتصادی سرمایه‌گذاری کنند تا جوانان فرصت‌های اشتغال به دست آورند.

در جمع‌بندی کلی از چارچوب تحلیلی این تحقیق (تصویر شماره ۱) می‌توان گفت که فرایند تصمیم به مهاجرت یا تصمیم به ماندن، لحاظ کردن ارزیابی‌هایی از وضعیت فعلی سکونتگاه و وضعیت مکان مقصد است. در این ارزیابی کیفیت زندگی و رضایت از زندگی به عنوان عوامل جاذبه یا دافعه وارد می‌شود و در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی فرد نقش مهمی دارد. روستایی که افراد در آن کیفیت زندگی مطلوبی را تجربه کنند و همچنین از زندگی در آنجا احساس رضایت داشته باشند، بالطبع بیشتر راغب خواهند بود که در آنجا ماندگار شوند. همچنین وابستگی به مکان و هویت مکانی نیز به عنوان عامل جذب مهمی وارد معادله شده است و نقش مهمی در فرایندهای تصمیم‌گیری دارد. بنابراین آنچه مشخص است این است که وابستگی به مکان و هویت مکانی می‌تواند در انگیزه جوانان در گرایش به مهاجرت و ماندن در اجتماعات روستایی یا به طور کلی در آرمان‌های سکونتی جوانان مؤثر باشد. در اینجا تعلق به مکان باعث می‌شود که فرد با درگیر شدن و مشارکت در اجتماع محلی خود یا به تطبیق سطح انتظارات خود از محل زندگی دست یازد یا به اصلاح ساختار و اصلاح محل سکونت خویش اقدام کند که در نهایت باعث تصمیم‌گیری برای ماندن در محل زندگی می‌شود. همچنین تعلق به مکان باعث می‌شود که فرد برای بهبود وضعیت اجتماع محلی خود به سرمایه‌گذاری زمانی و مالی و غیره دست بزند که این سرمایه‌گذاری فرد را برای ماندن در محل زندگی خود با هدف و برنامه می‌کند و تصمیم به ماندن را در او تقویت می‌کند.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به روش کمی پیمایش انجام گرفته است. جامعه

بین خود و مکان‌های خاص در میان ساکنان توجه می‌کنند (Jorgensen & Stedman, 2001). نکته مهم در این بعد این است که وابستگی مکانی به ارتباطات کاربردی و هدف‌گرایانه به مکان مربوط می‌شود (Raymond et al, 2010). وابستگی مکانی شکلی از تعلق است که وابسته به ظرفیت مکان به خصوصی است و نیازها و اهداف فردی را ارضا می‌کند (Williams & Vaske, 2003).

علاوه بر تعلق و وابستگی به مکان، کیفیت و رضایت از زندگی نیز در انگیزه‌های ماندن دخیل است. لانگ و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان نقش رضایت و تعلق به اجتماع محلی در مهاجرت ساکنان روستایی، به بررسی تأثیر احساسات هیجانی ساکنان از اجتماعشان بر تصمیم‌شان به نقل مکان از مناطق روستایی پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که رضایت از اجتماع محلی و تعلق به اجتماع محلی در ماندگاری جمعیت در این مناطق نقش دارند، اما بهتر است که ماندگاری جمعیت از طریق فراهم کردن کیفیت مطلوب زندگی تجهیز شود. همان‌طور که انتظار می‌رفت، بین تصمیم به زندگی در روستا و تعلق و رضایت از اجتماع محلی رابطه وجود دارد، به این ترتیب بهبود زندگی ساکنان در حوزه‌هایی چون اشتغال، گذران اوقات فراغت، سیاست‌ها، آموزش و اجتماعی شدن به بهبود رضایت و تعلق می‌انجامد. بنابراین افزایش و بهبود این عوامل می‌تواند به جذب ساکنان آینده منجر شود و امکانی را برای افزایش جمعیت در محیط‌های روستایی فراهم کند. به علاوه، همراه با انتخاب ساکنان برای ماندن در یک منطقه، فضای کلی شادکامی می‌تواند جذابیت اصلی برای ساکنان محلی و بازدیدکنندگان باشد.

همچنین پرتی و همکاران^{۱۲} (۲۰۰۶) نیز در تحقیقی با عنوان نقش تعلقات به اجتماع محلی بر نیت جوانان روستایی استرالیایی برای ماندن در اجتماعات زادگاهی‌شان، به بررسی ارتباط میان تعلق به مکان یا اجتماع محلی و قصد مهاجرت در میان جوانان روستایی استرالیایی پرداخته‌اند. در این مطالعه به ارزیابی کیفیت زندگی ذهنی و تعلقات به اجتماع محلی (وابستگی‌ها، احساس به اجتماع محلی

11. Long et al.

12. Pretty et al.

ملاک‌های تعیین‌کننده در انتخاب خوشه‌ها بوده است.

در این تحقیق بر اساس جدول مورگان و بر حسب اینکه جوانان ۱۵ تا ۳۰ سال روستایی شهرستان اسکو ۱۲۸۶۳ نفر و هشتروند ۱۳۴۴۱ نفر بودند، برای هر شهرستان ۳۷۵ نفر نمونه انتخاب شد و برای تعمیم بیشتر و اعتبار پژوهش نمونه‌های هر شهرستان به ۴۰۰ نمونه ارتقا یافت. اما در نهایت پس از جمع‌آوری اطلاعات ۷۶۹ پرسش‌نامه قابلیت تحلیل یافت. شهرستان هشتروند دو بخش نظر کهریزی و مرکزی و شهرستان اسکو هم دو بخش مرکزی و ایلخچی دارد. از هر دو بخش هر شهرستان، دهستان‌ها و متعاقباً روستاها انتخاب شدند که ملاک در انتخاب دهستان‌ها جمعیت و موقعیت جغرافیایی بود. بخش مرکزی شهرستان هشتروند، دهستان‌های سلوک (۳۹۵۹ نفر)، علی‌آباد (۴۹۲۳ نفر)، قرانقو (۱۰۸۵۸ نفر)، کوهسار (۳۸۰۶ نفر)

آماري این تحقیق جوانان روستایی ۱۵ تا ۳۰ سال شهرستان‌های اسکو و هشتروند در استان آذربایجان شرقی هستند. دلیل انتخاب این دو شهرستان در استان آذربایجان شرقی به این دلیل بوده است که طی دهه (۱۳۷۵-۱۳۸۵) شهرستان هشتروند مهاجر فرست‌ترین شهرستان استان و شهرستان اسکو نیز کمترین میزان مهاجر فرستی را داشته است. با توجه به اینکه هدف این تحقیق هم بررسی علل ماندگاری جوانان روستایی بوده است، بنابراین جوانان روستایی ۱۵-۳۰ سال این دو شهرستان برای تحقیق انتخاب شدند. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، درباره جوانان ساکن در روستاهای شهرستان‌های هشتروند و اسکو مطالعه شد. میزان مهاجر فرستی و مهاجر پذیری و موقعیت جغرافیایی در تعیین شهرستان‌ها و موقعیت جغرافیایی، دوری و نزدیکی به شهر، شیوه معیشت و تعداد جمعیت، از جمله

جدول ۱. روستاهای منتخب شهرستان هشتروند

ردیف	آبادی	دهستان	بخش	شهرستان	تعداد پرسش‌نامه
۱	عزیزکندی	"	"	هشتروند	۱۳
۲	اغچه‌رود	"	"	"	۱۳
۳	تلخاب	"	"	"	۹
۴	سعادتلو	"	"	"	۱۶
۵	قویون قشلاقی	قرانقو	مرکزی	"	۱۶
۶	دامناب	"	"	"	۲۳
۷	بیک‌کندی	"	"	"	۲۰
۸	ذوالبین	"	"	"	۲۹
۹	باشماق	"	"	"	۸
۱۰	اوشندل	"	"	"	۱۹
۱۱	اکیز گنبدی (اکوز گنبدی)	"	"	"	۱۵
۱۲	اغ‌یلاغ	کوهسار	"	"	۱۱
۱۳	زاویه	چاراویماق شمال شرقی	"	"	۹
۱۴	مکتو	"	"	"	۹
۱۵	نصیر اباد سفلی	"	"	"	۲۰
۱۶	الاقیه	نظر کهریزی	نظر کهریزی	"	۱۹
۱۷	درین‌سو	"	"	"	۱۵
۱۸	گنج اباد علیا	"	"	"	۱۱
۱۹	قرخ‌سقر	"	"	"	۱۴
۲۰	ساری‌قیه	"	"	"	۱۵
۲۱	تکانلوسفلی	"	"	"	۱۵
۲۲	عمران‌کندی	"	"	"	۲۰
۲۳	نظر کهریزی	"	"	"	۳۲

دارد. بخش ایلخچی دهستان‌های شورکات جنوبی (۱۱۶۲۷ نفر) و جزیره (۳۰۱۴ نفر) را دارد که هر دو دهستان انتخاب شدند. در بخش مرکزی که شامل دهستان‌های باویل (۹۷۹۲ نفر)، سهند (۹۹۳۳ نفر) و گنبر (۷۷۰۴ نفر) می‌شود، ملاک انتخاب، دهستان‌های با بیشترین و کمترین جمعیت بود که دهستان سهند به‌عنوان پرجمعیت‌ترین و دهستان گنبر به‌عنوان کم جمعیت‌ترین دهستان انتخاب شدند. انتخاب روستاها در این شهرستان هم مثل شهرستان هشترونده بوده است (جدول شماره ۲). در انتخاب تعداد روستاها نیز امکانات محقق و دسترسی به آن‌ها، در کنار سایر ملاک‌ها لحاظ شده است.

با توجه به ماهیت مفاهیم علوم انسانی و اجتماعی، این سؤال برای محقق پیش می‌آید که آیا وسیله اندازه‌گیری تحقیق، واقعاً آن چیزی را اندازه می‌گیرد که قصد اندازه‌گیری آن را داریم یا نه؟ که این اعتبار وسیله اندازه‌گیری را دربرمی‌گیرد. بنابراین هر چند سعی شده است که از پرسش‌نامه‌های استاندارد به خصوص در مفاهیم هویت مکانی و تعلق مکانی استفاده شود که قبلاً آزمون شده و روایی آن سنجیده شده و به تأیید رسیده است، با وجود این سؤال‌های پرسش‌نامه به رؤیت صاحب‌نظران و مشاوران پروژه رسیده است و اعتبار آن را برای این پژوهش تأیید شده

و چارواایماق شمال شرقی (۱۳۲۷ نفر) را دارد. در این بخش و در دهستان‌های مذکور، ملاک انتخاب، دهستان‌های با بیشترین و کمترین جمعیت بود که دهستان قرانقو به‌عنوان پرجمعیت‌ترین و دهستان‌های کوهسار و چارواایماق شمال شرقی به‌عنوان کم جمعیت‌ترین دهستان انتخاب شدند. بخش نظرکهریزی هم دهستان‌های آلمالو (۵۶۳۵ نفر) و نظرکهریزی (۹۱۴۵ نفر) را دارد. این بخش، چون فقط ۲ دهستان داشت، ملاک انتخاب دهستان‌ها، پرجمعیت‌ترین و کم جمعیت‌ترین دهستان‌ها بود. پس از مشخص شدن دهستان‌ها در این شهرستان، انتخاب روستاها برحسب دوری و نزدیکی به جاده اصلی و شهر، جمعیت، موقعیت جغرافیایی، نوع معیشت و دسترسی و دسترسی‌نداشتن به امکانات بود که در ماندگاری جوانان می‌توانند مؤثر باشند. در انتخاب تعداد روستاها نیز امکانات محقق و دسترسی به آن‌ها، در کنار سایر ملاک‌ها لحاظ شده است.

در نحوه اختصاص پرسش‌نامه‌ها به دهستان‌ها و روستاها، ملاک جمعیتی و تخصیص از ۴۰۰ پرسش‌نامه شهرستان، لحاظ شده است. البته در کنار ملاک جمعیتی سعی شده است که تا حد امکان هیچ روستایی کمتر از ۱۰ پرسش‌نامه پر نشود (جدول شماره ۱). شهرستان اسکو دو بخش مرکزی و ایلخچی

جدول ۲. روستاهای منتخب شهرستان اسکو

ردیف	آبادی	دهستان	بخش	شهرستان	تعداد پرسشنامه
۱	بیگلو	شورکات جنوبی	ایلخچی	اسکو	۱۴
۲	خاصه لر / خصیل /	"	"	"	۲۸
۳	زین‌الحاجیلو / زینال‌اغاچ /	"	"	"	۲۸
۴	مهدینلو	"	"	"	۲۳
۵	خورخور	"	"	"	۲۴
۶	قشلاق	"	"	"	۱۱
۷	اق‌گنبد / اغ‌گنبد /	جزیره	"	"	۲۱
۸	قپچاق	"	"	"	۱۰
۹	گمیچی	"	"	"	۱۰
۱۰	مجارشین	"	"	"	۲۰
۱۱	اقچه کهل	"	"	"	۹
۱۲	اریط	"	"	"	۱۱
۱۳	عنصرود	سهند	مرکزی	"	۳۳
۱۴	اسکندلان	"	"	"	۲۰
۱۵	اشستان	گنبر	"	"	۱۰
۱۶	کندوان	"	"	"	۱۸
۱۷	گنبر	"	"	"	۵۱
۱۸	کهنمو	"	"	"	۵۰

جدول ۳. مفاهیم، گویه‌ها و نتایج تحلیل روایی

مفاهیم	گویه‌ها	ضریب روایی (درصد)
هویت مکانی	<p>من به روستایم افتخار می‌کنم.</p> <p>من به گذشته و تاریخ روستایم افتخار می‌کنم.</p> <p>من از این روستا خاطرات خیلی خوبی دارم.</p> <p>آداب و رسوم این روستا برای من خیلی جذاب است.</p> <p>چقدر دوست دارید که پسوند روستایتان در نام خانوادگی‌تان باشد.</p> <p>ممکن است کاری که در این روستا انجام می‌دهم درآمد کمتری داشته باشد، ولی کار کردن در اینجا لذت خاصی دارد.</p>	۷۰/۶
وابستگی مکانی	<p>این روستا بهترین جای ممکن برای انجام امورات زندگی‌ام است.</p> <p>من نمی‌توانم برای کارهایی که در اینجا انجام می‌دهم جای دیگری را جانشین کنم.</p> <p>با زندگی در این روستا می‌توانم به آرزوهایم دست پیدا کنم.</p> <p>من ترجیح می‌دهم که بعد از این بیشتر وقتم را در این روستا صرف کنم.</p> <p>بیشتر نیازهای من در این روستا تأمین می‌شود.</p>	۷۴/۷
کیفیت زندگی	<p>معمولاً از درآمد خودم پس‌انداز مناسبی هم دارم.</p> <p>تا چه اندازه از نحوه برخورد مردم روستا با خودتان رضایت دارید؟</p> <p>تا چه اندازه خود را فردی تأثیرگذار و مؤثر در تصمیم‌گیری‌های روستا می‌دانید؟</p> <p>تا چه اندازه در انتخاب شیوه زندگی خود در روستا احساس آزادی دارید؟</p> <p>اخبار و اطلاعات مورد نیاز روزانه به چه میزان در دسترس شماست؟</p> <p>چقدر از روابط اجتماعی‌تان با دیگران رضایت دارید؟</p> <p>در مقایسه با همسایه‌ها و فامیل‌هایتان در روستا، تا چه اندازه از وضعیت مالی خود رضایت دارید؟</p> <p>می‌توان شغل مناسبی را در روستا تدارک دید.</p> <p>با توجه به شغلی که در روستا دارم می‌توانم ماهانه قسطی در حدود ۵۰۰ هزار تومان پرداخت کنم.</p> <p>به بهترین نحو می‌توانم اوقات فراغت خود را در اینجا پر کنم.</p>	۷۰/۸

نتایج پژوهش‌های روستایی

همچنین برای درک بهتر از گستره سنی پاسخ‌گویان، سن آن‌ها در قالب گروه‌های سنی تنظیم شده است. مطابق با جدول، دامنه سنی پاسخ‌گویان بین ۱۵ تا ۳۰ سال است. بیشترین درصد پاسخ‌گویان مربوط به سنین ۳۰-۲۶ سال با ۳۹/۲ درصد است و سپس گروه‌های سنی ۲۵-۲۰ سال با ۳۷/۵ و ۱۹-۱۵ سال با ۲۳/۳ درصد قرار دارند. از بین پاسخ‌گویان ۳۳/۴ درصد شاغل و ۶۶/۶ درصد غیرشاغل بودند. از میان شاغلان ۸۳ درصد آن‌ها یعنی ۱۹۵ نفر در روستای محل زندگی خود، ۲/۶ درصد (۶ نفر) در روستای دیگر و ۱۴/۵ درصد (۳۴ نفر) در شهر شاغل بودند. از نظر نوع شغل نیز ۳۷/۶ درصد کشاورزی و دامداری، ۲۷/۱ درصد کارگری و کارکنان ساختمانی و فنی، ۲۲/۹ درصد کارکنان خدماتی و فروشندگان و ۱۲/۴ درصد نیز کارکن بخش اداری و فرهنگی بودند.

میزان تحصیلات پاسخ‌گویان نیز به پنج طبقه بی‌سواد و ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان و دیپلم، کاردانی و در نهایت کارشناسی و بالاتر طبقه‌بندی شده است. توزیع درصد آن‌ها به ترتیب عبارت است از: ۲۳/۲، ۲۷/۵، ۳۲/۹، ۳/۷ و ۱۲/۸ درصد. در این میان

است. گویه‌های پژوهش به شیوه اعتبار صوری انجام شده است. در شیوه اعتبار صوری، مبنا داورى متخصصان رشته است. به این صورت که صاحب‌نظران موضوع گویه‌ها را بررسی می‌کنند تا اینکه موضوع مدنظر را می‌توان با آن گویه‌ها سنجید. سپس بر اساس پاسخ‌ها گویه‌های مناسب انتخاب می‌شوند. برای سنجش روایی متغیرهای تحقیق از معیار آلفای کرونباخ استفاده شده است (جدول شماره ۳).

یافته‌ها

توصیف مشخصات پاسخ‌گویان

از ۷۶۹ نفر جامعه نمونه آماری، ۵۲۱ نفر (۶۷/۸ درصد) مرد و ۲۴۸ نفر (۳۲/۲ درصد) زن هستند. همچنین مطابق با جدول شماره ۵، ۴۲/۰ درصد پاسخ‌گویان مجرد و ۵۷/۶ درصد متأهل و ۰/۴ درصد نیز مطلقه هستند. نکته مهم این است که فقط ۳ نفر از پاسخ‌گویان مطلقه بوده‌اند که نشان از کم‌بودن طلاق در مناطق مطالعه‌شده بوده است.

اعضای مهاجر در خانواده و شهرستان محل سکونت به عنوان عوامل مداخله‌گر بر وضعیت ماندگاری یا ترک روستا در نظر گرفته شده‌اند که در جدول شماره ۵ آمده است. نتایج حاصل از آزمون آماری نشان‌دهنده آن است که متغیرهای مذکور نقش مهمی بر وضعیت ماندگاری یا ترک روستا دارند. بررسی وضعیت شغلی جوانان نشان می‌دهد که ۵۰/۰ درصد از غیرشاغلان قطعاً روستا را در آینده ترک خواهند کرد که این مقدار برای شاغلان ۴۰/۷ درصد است.

نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که وضعیت اشتغال بر قطعیت ترک روستا اثرگذار است. نتایج حاصل از بررسی تأثیر میزان تحصیلات بر قطعیت ترک روستا نیز نشان‌دهنده آن است که جوانان با تحصیلات بهتر قطعیت ترک بیشتری دارند؛ ۶۶/۳ درصد جوانان با تحصیلات کارشناسی و بیشتر قطعاً روستا را در آینده ترک خواهند کرد، در صورتی که فقط ۳۵/۰ درصد جوانان با تحصیلات بی‌سواد و ابتدایی قطعیت ترک دارند؛ یعنی این میزان به حدود نصف کاهش یافته است. این نشان می‌دهد که جوانان با تحصیلات بهتر، آرمان‌های شغلی و زندگی متفاوتی دارند که قطعیت ترک آن‌ها را افزایش می‌دهد. نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که وضعیت تحصیلات بر قطعیت ترک آن‌ها اثرگذار است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که افراد مجرد در مقایسه با متأهلان قطعیت بیشتری برای ترک روستا دارند و ۵۰/۹ درصد افراد مجرد در برابر ۴۳/۱ درصد افراد متأهل روستا را ترک خواهند کرد. نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که وضعیت تأهل بر قطعیت ترک روستا اثرگذار است.

در خصوص وضعیت سکونت، ۴۸/۴ درصد افرادی که با پدر و مادر خود زندگی می‌کنند، در آینده روستا را ترک خواهند کرد. همچنین ۵۸/۱ درصد از کسانی که مسکن آن‌ها استیجاری است، قطعاً روستا را ترک خواهند کرد که این مقدار برای کسانی که مسکن آن‌ها ملکی است، ۴۵/۲ درصد است. نتایج

بیش از ۵۰ درصد پاسخ‌گویان مدرک تحصیلی دیپلم و بالاتر دارند. از نظر درآمد ۳۸/۷ درصد درآمد کم، ۴۷/۳ درصد درآمد متوسط و ۱۴/۱ درصد نیز درآمد زیاد دارند. از میان پاسخ‌گویان و در متغیر وضعیت سکونت، ۵۱۸ نفر (۶۸/۱ درصد) همراه با پدر و مادر و ۲۴۳ نفر (۳۱/۹ درصد) مستقل زندگی می‌کنند. علاوه بر این، ۸۷/۷ درصد پاسخ‌گویان از لحاظ وضعیت مسکن، دارای مسکن ملکی، ۱۲/۰ درصد مسکن استیجاری و ۰/۳ درصد یعنی ۲ نفر در خانه عالم ساکن بوده‌اند. در نهایت اینکه ۵۰/۱ درصد از پاسخ‌گویان اعضای مهاجرت کرده در خانواده خود داشتند و ۴۹/۹ درصد نیز هیچ فرد مهاجرت کرده‌ای در خانواده خود نداشته‌اند.

توصیف متغیرهای تحقیق

در سطوح هویت مکانی در میان پاسخ‌گویان، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۱۱/۴ درصد (۸۸ نفر) هویت مکانی پایین، ۵۲/۲ درصد (۴۰۱ نفر) هویت مکانی متوسط و ۳۶/۳ درصد از پاسخ‌گویان هویت مکانی بالایی دارند. همچنین در سطوح وابستگی مکانی، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۲۷/۸ درصد (۲۱۱ نفر) وابستگی مکانی کم، ۵۷/۳ درصد (۴۰۱ نفر) وابستگی مکانی متوسط و ۱۴/۹ درصد از پاسخ‌گویان وابستگی مکانی زیادی دارند. در نهایت در خصوص کیفیت زندگی یافته‌ها نشان می‌دهند که ۱۵/۵ درصد سطح کیفیت زندگی نامطلوب، ۷۳/۰ درصد متوسط و ۱۱/۶ درصد سطح کیفیت زندگی مطلوب دارند. این نشان می‌دهد که سطح هویت مکانی در بین پاسخ‌گویان متوسط به بالاست، اما سطح وابستگی مکانی متوسط به پایین و کیفیت زندگی در حد متوسط است (جدول شماره ۴).

وضعیت ماندگاری یا ترک

برای بررسی وضعیت ماندگاری یا ترک، عوامل اقتصادی اجتماعی همانند جنس، سن، وضعیت شغلی، نوع شغل، تحصیلات، درآمد، تأهل، محل اشتغال، وضعیت سکونت، وضعیت مسکن، داشتن

جدول ۴. سطوح متغیرهای هویت مکانی، وابستگی مکانی و کیفیت زندگی در بین پاسخ‌گویان

متغیرها	مقوله‌ها	
	کم	متوسط
هویت مکانی	۱۱/۴ درصد	۵۲/۲
	۸۸ فراوانی	۴۰۱
وابستگی مکانی	۲۷/۸ درصد	۵۷/۳
	۲۱۱ فراوانی	۴۳۵
کیفیت زندگی	۱۵/۵ درصد	۷۳/۰
	۱۱۹ فراوانی	۵۶۱

جدول ۵. توزیع نسبی پاسخ‌گویان برحسب قطعیت ترک روستا به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای

متغیرها	مقوله‌ها	قطعیت ترک		تعداد	آماره‌های آزمون
		خیر	بلی		
جنس	مرد	۵۱/۸	۴۸/۲	۵۱۹	Phi=۰/۰۴۸ Sig.=۰/۱۸۸
	زن	۵۶/۹	۴۳/۱	۲۴۶	
سن	۱۵-۱۹	۵۴/۹	۴۵/۱	۱۷۳	Cramer's V=۰/۰۱۹ Sig.=۰/۸۷۵
	۲۰-۲۵	۵۳/۴	۴۶/۶	۲۷۷	
	۲۶-۳۰	۵۲/۴	۴۷/۶	۲۸۸	
وضعیت شغلی	شاغل	۵۹/۳	۴۰/۷	۲۴۶	Phi=-۰/۰۸۸ Sig.=۰/۰۱۶
	غیرشاغل	۵۰/۰	۵۰/۰	۴۹۴	
نوع شغل	کشاورزی و دامداری	۶۵/۴	۳۴/۶	۸۱	Cramer's V=۰/۱۶۱ Sig.=۰/۱۳۴
	کارگری و کارکنان ساختمانی و فنی	۵۸/۶	۴۱/۴	۵۸	
	کارکنان خدماتی و فروشندگان	۷۰/۰	۳۰/۰	۵۰	
	اداری و فرهنگی	۴۴/۴	۵۵/۶	۲۷	
تحصیلات	بی‌سواد و ابتدایی	۶۵/۰	۳۵/۰	۱۷۷	Cramer's V=۰/۱۸۸ Sig.=۰/۰۰۰
	راهنمایی	۵۷/۱	۴۲/۹	۲۱۰	
	دیپلستان و دیپلم	۵۰/۴	۴۹/۶	۲۵۰	
	کاردانی	۵۰/۰	۵۰/۰	۲۸	
	کارشناسی و بالاتر	۳۳/۷	۶۶/۳	۹۸	
درآمد	پایین	۵۲/۳	۴۷/۷	۲۴۱	Cramer's V=۰/۰۴۳ Sig.=۰/۵۶۸
	متوسط	۵۶/۰	۴۴/۰	۲۹۳	
	بالا	۵۸/۰	۴۲/۰	۸۸	
تاهل	مجرد	۴۹/۱	۵۰/۹	۳۱۸	Phi=-۰/۰۷۸ Sig.=۰/۰۳۲
	متاهل	۵۶/۹	۴۳/۱	۴۳۲	
محل اشتغال	روستا	۶۱/۳	۳۸/۷	۱۹۹	Phi=-۰/۰۱۸ Sig.=۰/۷۸۴
	شهر	۵۸/۸	۴۲/۲	۳۴	
وضعیت سکونت	با پدر و مادر	۵۱/۶	۴۸/۴	۵۱۷	Phi=۰/۰۵۹ Sig.=۰/۱۰۷
	مستقل	۵۷/۹	۴۲/۱	۲۴۰	
وضعیت مسکن	ملکی	۵۴/۸	۴۵/۲	۶۳۳	Phi=-۰/۰۸۴ Sig.=۰/۰۳۴
	استیجاری	۴۱/۹	۵۸/۱	۸۶	
داشتن اعضای مهاجر در خانواده	بلی	۴۸/۲	۵۱/۸	۳۶۳	Phi=-۰/۰۱۰۹ Sig.=۰/۰۰۳
	خیر	۵۹/۱	۴۰/۹	۳۶۴	
شهرستان محل سکونت	هشترود	۴۸/۹	۵۱/۱	۳۶۶	Phi=۰/۰۷۸ Sig.=۰/۰۱۶
	اسکو	۵۷/۶	۴۲/۴	۳۹۹	
	کل پاسخ‌گویان	۵۳/۵	۴۶/۵	۷۶۹	-

رابطه بین قطعیت ترک روستا و وابستگی مکانی

نتایج حاصل از بررسی رابطه بین قطعیت ترک روستا و وابستگی مکانی نیز نشان می‌دهد که کسانی که وابستگی مکانی کمتری به روستای خود دارند، قطعیت ترکشان در آینده بیشتر از کسانی است که وابستگی مکانی بیشتری دارند. برای بررسی میزان وابستگی مکانی، آن را در سه رتبه طبقه بندی کرده‌ایم: کم، متوسط و زیاد. ۷۳/۵ درصد از افرادی که میزان وابستگی مکانی آن‌ها در سطح کمتری است، به طور قطع در آینده روستا را ترک خواهند کرد. ۳۹/۲ درصد از کسانی که میزان وابستگی مکانی متوسطی دارند، حتماً در آینده روستا را ترک خواهند کرد و ۲۳/۹ درصد از جوانانی که وابستگی مکانی بیشتری دارند، به طور قطع روستا را ترک خواهند کرد. بنابراین مشخص می‌شود که با افزایش میزان وابستگی مکانی قطعیت ترک در میان جوانان روستایی کاهش می‌یابد. این تفاوت نیز با آزمون وی کرامرز تأیید شده است. بنابراین نتایج حاصل از آزمون نیز این تفاوت درصدها را در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ تأیید می‌کند. پس با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که کسانی که وابستگی مکانی بیشتری دارند، قطعیت ترکشان در آینده کمتر است و برعکس. در اینجا نیز جوانانی که فکر می‌کنند روستایشان بهترین جای ممکن برای انجام امورات زندگی‌شان است و می‌توانند نیازهای خود را در اینجا تأمین کنند و به آرزوهای خود در این روستا برسند، ترجیح می‌دهند که بیشتر وقت خود را در این روستا سپری کنند و در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی خود ماندن را به ترک ترجیح دهند.

رابطه بین قطعیت ترک روستا و کیفیت زندگی

کیفیت زندگی نیز جزو عامل‌هایی است که می‌تواند نقش مهمی در ماندگاری جوانان روستایی ایفا کند. بررسی نتایج حاصل از کیفیت زندگی و قطعیت ترک در میان مشارکت‌کنندگان این تحقیق نشان می‌دهد که ۷۰/۳ درصد از کسانی که قطعیت ترک روستا را در آینده دارند، سطح کیفیت زندگی‌شان پایین است. این درصد برای کسانی که کیفیت زندگی متوسطی دارند، ۴۵/۰ و برای کسانی که سطح کیفیت زندگی‌شان بالاست، ۲۴/۷ درصد است؛ یعنی با کمی اغماض می‌توان گفت که کسانی که کیفیت زندگی آن‌ها کمتر است، سه برابر بیشتر از آن‌هایی که کیفیت زندگی‌شان بالاتر است، روستا را در آینده ترک خواهند کرد و برعکس. آنچه که این نتایج نشان می‌دهند با کم شدن سطح کیفیت زندگی به قطعیت ترک روستا افزوده می‌شود و برعکس. بنابراین نتایج حاصل از آزمون نیز این تفاوت درصدها را در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ تأیید می‌کند. پس با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که کسانی که کیفیت زندگی بهتری دارند، قطعیت ترکشان در آینده کمتر است و برعکس. این یافته نشان می‌دهد که کیفیت زندگی می‌تواند نقش مهمی در ماندگاری جوانان روستایی ایفا کند. به هر میزان که سطح کیفیت زندگی

حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که وضعیت مسکن بر قطعیت ترک روستا اثرگذار است. بررسی وضعیت داشتن اعضای مهاجر در خانواده نیز نشان می‌دهد که ۵۱/۸ درصد از جوانانی که اعضای مهاجر در خانواده خود دارند، قطعاً روستای خود را ترک خواهند کرد که این مقدار برای کسانی که اعضای مهاجر در خانواده خود ندارند، ۴۰/۹ درصد است. در ضمن نیز نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که وضعیت داشتن اعضای مهاجر در خانواده بر قطعیت ترک روستا اثرگذار است. بررسی وضعیت شهرستان محل سکونت بر قطعیت ترک روستا نیز نشان می‌دهد که ۵۱/۱ درصد از جوانانی که در شهرستان هشتگرد زندگی می‌کنند، در مقابل ۴۰/۹ درصد از جوانانی که در شهرستان اسکو زندگی می‌کنند، قطعاً در آینده روستا را ترک خواهند کرد. این نشان می‌دهد که با همین روند باز مهاجرفرستی شهرستان هشتگرد که یکی از شهرستان‌های مهاجرفرست استان است، با سرعت بیشتری ادامه داشته باشد. نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که شهرستان محل سکونت بر قطعیت ترک روستا اثرگذار است.

این یافته‌ها نشان می‌دهند که غیرشاغلان، جوانان با تحصیلات بهتر، جوانان مجرد، افراد با مسکن استیجاری و کسانی که اعضای مهاجرت کرده در خانواده خود دارند، به میزان بیشتری در آینده روستا را ترک خواهند کرد. همچنین شهرستان محل زندگی نقش مهمی در ماندن یا ترک کردن مناطق روستایی دارد.

رابطه بین قطعیت ترک روستا و متغیرهای مستقل

رابطه بین قطعیت ترک روستا و هویت مکانی

نتایج حاصل از بررسی هویت مکانی بر قطعیت ترک روستا در آینده، در جدول شماره ۶ نشان داده شده است. نتایج نشان‌دهنده آن است که قطعیت ترک افرادی که هویت مکانی کمتری به روستای خود دارند، در آینده بیش از کسانی است که هویت مکانی بیشتری دارند. ۷۲/۷ درصد از کسانی که هویت مکانی‌شان کمتر است، قطعاً در آینده روستا را ترک خواهند کرد، این در حالی است که فقط ۳۴/۳ درصد از کسانی که هویت مکانی زیادی دارند، قطعاً در آینده روستا را ترک خواهند کرد. نتایج حاصل از آزمون نیز نشان‌دهنده آن است که میزان هویت مکانی بر قطعیت ترک اثرگذار است. بنابراین با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که کسانی که هویت مکانی بیشتری به محل زندگی خود دارند، در آینده کمتر روستا را ترک خواهند کرد و برعکس. نتایج گویای آن است که جوانانی که افتخار کمتری به روستای خود می‌کنند، بر گذشته، تاریخ و آداب و رسوم آنجا اهمیت کمتری می‌دهند و از زندگی در آنجا لذت نمی‌برند، در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی خود بالطبع دغدغه کمتری به خود راه می‌دهند و ترک را به ماندن ترجیح می‌دهند.

بر سطح کیفیت زندگی در نظر گرفته شده‌اند که نتایج نشان می‌دهند که شاغل بودن، افزایش درآمد، محل اشتغال به خصوص شاغل بودن در روستا و همچنین داشتن مسکن ملکی در روستا، میزان کیفیت زندگی در میان جوانان روستایی را ارتقا می‌دهد. همچنین افزایش تحصیلات نیز میزان کیفیت زندگی را در جوانان را کاهش می‌دهد که می‌توان گفت از دلایل آن، افزایش انتظارات و یافتن آرمان‌های جدید شغلی، درآمدی و شیوه زندگی است که با افزایش تحصیلات در جوانان نمود پیدا می‌کند.

همچنین با توجه به نتایج جدول شماره ۷ در بررسی متغیر کیفیت زندگی و میزان وابستگی مکانی مشخص شد که با افزایش کیفیت زندگی میزان وابستگی مکانی به روستا افزایش می‌یابد؛ ۳۶/۰ درصد از جوانانی که کیفیت زندگی مطلوبی دارند، وابستگی مکانی بیشتری به محل زندگی خود دارند، در صورتی که این مقدار برای جوانان با کیفیت زندگی نامطلوب ۲/۶ درصد است. این تفاوت نیز با آزمون کندال تاؤو بی تأیید شده است. بنابراین نتایج حاصل از آزمون نیز این تفاوت درصدها را در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ تأیید می‌کند. پس با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که کسانی که کیفیت زندگی بهتری دارند، وابستگی مکانی‌شان بیشتر است و برعکس. همچنین در خصوص هویت مکانی نیز مشخص شد که با افزایش کیفیت زندگی میزان هویت مکانی نیز افزایش پیدا می‌کند. در اینجا فقط ۱۰/۹ درصد از کسانی که کیفیت زندگی‌شان نامطلوب است، هویت مکانی زیادی دارند، در صورتی که ۶۹/۷ درصد از کسانی که کیفیت زندگی‌شان بهتر است، هویت مکانی بیشتری دارند. بنابراین نتایج حاصل از آزمون نیز این تفاوت درصدها را در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ تأیید می‌کند. پس با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که

در محیط‌های روستایی افزایش پیدا کند، جوانان روستایی بیشتر راغب خواهند بود که در روستا ماندگار شوند و زندگی آینده خود را در آنجا برنامه‌ریزی کنند. در واقع، کیفیت زندگی در مناطق روستایی خود بخشی از جاذبه‌ها و دافعه‌های روستایی را تشکیل می‌دهد که با افزایش آن جاذبه روستا افزایش و دافعه کاهش می‌یابد و متعاقب این تغییرات در جاذبه و دافعه، احتمال ترک نیز تغییر می‌یابد.

نقش کیفیت زندگی در وابستگی و هویت مکانی به روستا

علاوه بر تأثیر متغیرهای وابستگی مکانی، هویت مکانی و کیفیت زندگی بر روی قطعیت ترک جوانان روستایی، بخشی از جاذبه‌های مکان برای تأثیرگذاری در ماندگاری جوانان روستایی، میزان کیفیت زندگی و رضایت آن‌ها از این شرایط برای ماندگاری در روستا بوده است. همان‌گونه که تحلیل‌ها (جدول شماره ۶) نشان دادند، کیفیت زندگی تأثیر مهمی بر ماندگاری جوانان روستایی دارد. اما علاوه بر تأثیر مستقیم کیفیت زندگی بر ماندگاری جوانان، کیفیت زندگی بر تعلق جوانان به وابستگی مکانی و هویت مکانی آن‌ها از این طریق نیز بر ماندگاری جوانان مؤثر است.

سطح کیفیت زندگی از جمله متغیرهایی است که در ترک یا ترک‌نکردن محیط‌های روستایی توسط جوانان نقش دارد. به نوعی بخشی از جاذبه‌ها و دافعه‌های روستایی در همین سطح کیفیت زندگی نهفته است. در اینجا نیز عوامل اقتصادی اجتماعی همانند جنس، سن، وضعیت شغلی، نوع شغل، تحصیلات، درآمد، تاهل، محل اشتغال، وضعیت سکونت، وضعیت مسکن و داشتن اعضای مهاجر در خانواده به عنوان عوامل مداخله‌گر

جدول ۶. آزمون معنی‌داری رابطه بین قطعیت ترک و متغیرهای مستقل

متغیرها	مقوله‌ها	قطعیت ترک		آماره‌های آزمون
		خیبر	بلی	
وابستگی مکانی	کم	۲۶/۵	۷۳/۵	Cramer's V=۰/۳۵۳ Sig.=۰/۰۰۰
	متوسط	۶۰/۸	۳۹/۲	
	زیاد	۷۶/۱	۲۳/۹	
کیفیت زندگی	کم	۲۹/۷	۷۰/۳	Cramer's V=۰/۲۴۱ Sig.=۰/۰۰۰
	متوسط	۵۵/۰	۴۵/۰	
	زیاد	۷۵/۳	۲۴/۷	
هویت مکانی	کم	۲۷/۳	۷۲/۷	Cramer's V=۰/۲۳۵ Sig.=۰/۰۰۰
	متوسط	۵۰/۶	۴۹/۴	
	زیاد	۶۵/۷	۳۴/۳	

جدول ۷. آزمون معنی‌داری رابطه بین کیفیت زندگی و متغیرهای وابستگی مکانی و هویت مکانی

متغیرها	مقوله‌ها	وابستگی مکانی			تعداد	آماره‌های آزمون
		کم	متوسط	زیاد		
کیفیت زندگی	کم	۶۶/۷	۳۰/۷	۲/۶	۱۱۴	Kendall's tau-b=-۰/۳۶۳ Sig.=۰/۰۰۰
	متوسط	۲۳/۲	۶۲/۸	۱۴/۰	۵۵۶	
	زیاد	۶/۷	۵۷/۳	۳۶/۰	۸۹	

متغیرها	مقوله‌ها	هویت مکانی			تعداد	آماره‌های آزمون
		کم	متوسط	زیاد		
کیفیت زندگی	کم	۳۸/۷	۵۰/۴	۱۰/۹	۱۱۹	Kendall's tau-b=-۰/۳۶۶ Sig.=۰/۰۰۰
	متوسط	۷/۵	۵۶/۱	۳۶/۴	۵۶۰	
	زیاد	۰/۰	۳۰/۳	۶۹/۷	۸۹	

تابستان ۱۳۹۶. دوره ۸. شماره ۲

افراد با مسکن استیجاری و کسانی که اعضای مهاجر در خانواده خود دارند، به میزان بیشتری در آینده روستا را ترک خواهند کرد. همچنین کسانی که در شهرستانی با توسعه‌یافتگی کمتر و موج مهاجرتی زیاد، زندگی می‌کنند، در آینده بیشتر روستای خود را ترک خواهند کرد.

آنچه که در ابتدا خود را نشان می‌دهد، سرمایه‌های انسانی مهاجران است. جوان روستایی به دنبال ادامه تحصیلات، و کسب شغل جدید و حتی دلخواه روستا را ترک می‌کند و همان‌گونه که نظریه سرمایه انسانی مطرح می‌کند، نیروی انسانی پرورده برای دستاوردهای بهتر از جایی به جای دیگر می‌رود تا بیشترین بازدهی را داشته باشد. بنابراین تصمیم‌گیری افراد متخصص برای مهاجرت، به مثابه نوعی تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از آن تلقی می‌شود (Ershad, 2001). در این خصوص یافته‌های **دمی و همکاران (۲۰۰۹)** نیز نشان می‌دهند که دانش آموزان اجتماعات برخوردار (فقر کم و آموزش زیاد) احتمال زیادی دارد که به منظور دنبال کردن آرمان‌های آموزشی و شغلی مناطق روستایی را ترک کنند. همچنین یافته‌های **تثودوری و تثودوری (۲۰۱۴)** هم نشان می‌دهد که محدودیت‌های آموزشی و فرصت‌های شغلی در مهاجرت دانش‌آموزان بعد از دبیرستان مؤثر است. پس جوانان روستایی به دنبال احتمال کسب درآمد بیشتر و ارتقای شغلی در آینده و غیره و فواید غیرمادی شامل داشتن امکانات رفاهی و تفریحی و آسایش در مقصد که در محل زندگی قبلی او نبوده است، قید روستا را می‌زنند و در اینجا دقیقاً این نکته وجود دارد که جاذبه‌های مقصد که همانا شغل، درآمد و مسکن مناسب است، فرد را به سمت خود می‌کشد.

آنچه از وضعیت ماندگاری جوانان استنباط می‌شود، کلید واژه ترک یا ماندن جوانان در مناطق روستایی، در اشتغال، تحصیلات،

کسانی که کیفیت زندگی بهتری دارند، هویت مکانی‌شان بیشتر است و برعکس.

آنچه این یافته‌ها می‌گویند این است که برای ماندن جوانان در محیط‌های روستایی، ارتقای کیفیت زندگی آن‌ها در محیط‌های روستایی می‌تواند در چندین مسیر باعث ماندگاری جوانان روستایی شود. از یک طرف خود به عنوان عامل مستقل وارد می‌شود و نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی جوانان بازی می‌کند، از طرف دیگر با ارتقای حس علاقه و وابستگی مکانی و هویت مکانی به روستای محل زندگی، جذابیت‌های مکان را برای افراد جوان روستایی ارتقا می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در این تحقیق گفته شده است، انسان از زمانی که خود را شناخته، پیوسته در جست‌وجوی نان، مأوا، بهتر و امنیت بیشتر، از نقطه‌ای به نقطه دیگر کوچیده است و همواره هم چالشی اساسی برای افراد در معرض مهاجرت و به خصوص جوانان وجود داشته است که آیا باید بمانند یا برای رفتن برنامه‌ریزی کنند. لاجرم چنین چالشی، با ارزیابی از شرایط و نتایج ماندن و همچنین شرایط و نتایج ترک کردن ایجاد می‌شود. بنابراین چشم‌انداز این تحقیق در میانه این چالش قرار داشته است، یعنی اینکه افراد جوان برای برنامه‌ریزی ترک مکان یا گرایش به ماندن در محل زندگی خود، چه ملاحظاتی را در نظر می‌گیرند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که ویژگی‌ها و شرایط جوانان روستایی چون وضعیت شغلی، سطح تحصیلات، سطح درآمد، وضعیت تأهل، وضعیت مسکن، داشتن اعضای مهاجر در خانواده و شهرستان محل سکونت در وضعیت ترک یا ماندگاری آنان مؤثر است. افراد مجرد، غیرشاغلان، جوانان با تحصیلات بهتر،

و همکاران (۲۰۰۶) اعلام می‌کنند، احساس اجتماع محلی^{۱۴} برای نگهداشتن جوانان از ترک کافی نیست؛ اجتماعات محلی‌ای که علاقه‌مند هستند از مهاجرت جوانان جلوگیری کنند، باید در توسعه اقتصادی نیز سرمایه‌گذاری کنند تا جوانان بتوانند فرصت‌های اشتغال به دست آورند؛ زیرا یافته‌های ما نیز به خوبی نشان دادند که آرمان‌های آموزشی و شغلی (Demi et al, 2009; Theodori & Theodori, 2014) از مهم‌ترین دلایل ترک جوانان روستایی بوده است. بنابراین بهبود زندگی ساکنان در حوزه‌هایی چون اشتغال، گذران اوقات فراغت، سیاست‌ها، آموزش و اجتماعی شدن به بهبود رضایت و تعلق می‌انجامد (Long, Faught, & John-son, 2012). همچنین افزایش و بهبود این عوامل می‌تواند منجر به جذب ساکنان آینده شود و امکانی را برای افزایش جمعیت در محیط‌های روستایی فراهم کند.

تشکر و قدردانی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «نقش تعلق به مکان در تمایلات و نیت جوانان روستایی استان آذربایجان شرقی بر ماندگاری در محل سکونتشان» است که در مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور انجام شده است.

وضعیت تأهل، مسکن مناسب و داشتن تجربه مهاجرتی نهفته است. دقیقاً تا اینجا نظریه اقتصاد نئوکلاسیک، مدل جاذبه و دافعه و همچنین مدل سرمایه انسانی، با قوت در نتایج این تحقیق خود را نشان می‌دهند و تأیید و تثبیت می‌شوند. نتایج این تحقیق به روشنی نشان می‌دهد که جوانان روستایی در شهرستان‌های مطالعه‌شده به دلیل شرایط اقتصادی و شرایط نامناسب گذران زندگی، کار و معیشت دفع و جذب مناطق شهری می‌شوند. همچنین جوانانی که منابع اقتصادی و اجتماعی بهتری دارند و تحصیلات و درآمد بیشتری دارند، به احتمال زیاد تری مهاجرت می‌کنند تا وضعیت خود را بهبود بخشند.

در خصوص سطح کیفیت زندگی نیز نتایج این تحقیق نشان می‌دهد جوانانی که شاغل هستند، درآمد بیشتری دارند و مسکن ملکی دارند، از سطح بالایی از کیفیت زندگی برخوردار هستند، اما نکته مهمی که در اینجا وجود دارد، این است که با افزایش سطح تحصیلات، سطح کیفیت زندگی فرد در روستا کاهش می‌یابد. مهم‌ترین دلیلی که برای این موضوع می‌توان آورد این است که افرادی که تحصیلات بهتری دارند، انتظارات بیشتری از شرایط زندگی خود و محل زندگی خود دارند که در ارزیابی آن‌ها از سطح زندگی‌شان مؤثر واقع می‌شود. بنابراین اگر بعد کیفیت زندگی را به عنوان بخشی از درون‌مایه‌های جاذبه و دافعه روستایی در نظر بگیریم، مشخص می‌شود که داشتن شغل، درآمد مناسب، داشتن مسکن ملکی و متأهل بودن، میزان کیفیت زندگی را ارتقا می‌دهد، اما سطح تحصیلات بر این‌ها مؤثر بوده است و نگرش به این‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. پس اگر قرار است که کیفیت زندگی و رضایت از زندگی جوانان روستایی را ارتقا دهیم، مهم‌ترین محمل، تأمین شغل، درآمد مناسب، دسترسی به مسکن مناسب و شرایط ازدواج است که باید فراهم شود. علاوه بر این باید شرایطی به وجود آید تا جوانان با تحصیلات بهتر نیز بتوانند از زندگی در روستا لذت ببرند.

یافته‌های تحلیلی این پژوهش نشان دادند کیفیت زندگی، وابستگی مکانی و هویت مکانی در ماندگاری جوانان روستایی مؤثر هستند. در بحث ارتقای کیفیت زندگی، لانگ و همکاران (۲۰۱۲) نیز در نتایج خود بر لزوم فراهم کردن کیفیت مطلوب زندگی و رضایت از زندگی برای ماندگاری جوانان تأکید می‌کنند. آن‌ها همچنین اعلام می‌کنند که بین تصمیم به زندگی در روستا و تعلق و رضایت از اجتماع محلی رابطه وجود دارد. همچنین الدر و همکاران^{۱۳} (۱۹۹۶) نیز سطح کلی شادکامی در زندگی را در مهاجرت جوانان روستایی مهم می‌دانند. به طور کلی با توجه به یافته‌های این تحقیق می‌توان گفت وابستگی و هویت مکانی و سطوح بالاتر کیفیت زندگی در اجتماعات روستایی می‌تواند در ماندگاری جوانان نقش مثبتی داشته باشد. اما همان‌گونه که پرتی

14. Community Sentiment

13. Elder et al.

References

- De Haas, H. (2008). *Migration and development: A theoretical perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Demi, M. A., McLaughlin, D. K., & Snyder, A. R. (2009). Rural youth residential preferences: Understanding the youth development-community development nexus. *Community Development*, 40(4), 311-30. doi: 10.1080/15575330903279606
- Elder, G. H., King, V., & Conger, R. D. (1996). Attachment to place and migration prospects: A developmental perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 6(4), 397-425.
- Ershad, F. (2001). [Rethinking rural-urban migration pattern in Iran based on the structure/ function bound paradigm (Persian)]. *Journal of Urban Studies*, 2(4), 1-28.
- Ghadiri Masoum, M., Yousefi, H., Akbarpoor, M., & Khalili, A. (2012). [The conflict of escaping of youth from the rural areas, with rural development (Case study: Dismar Gharbi Rural District Jolfa Township) (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 3(10), 97-117.
- Demirkaya, H., & Artvinli, E. (2011). Migration towards Tarsus Antalya and Fethiye: Reasons and results. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 19, 297-307. doi: 10.1016/j.sbspro.2011.05.135
- Kirkpatrick Johnson, M., Elder, G. H., & Stern, M. (2005). Attachments to family and community and the young adult transition of rural youth. *Journal of Research on Adolescence*, 15(1), 99-125. doi: 10.1111/j.1532-7795.2005.00088.x5.
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 233-48. doi: 10.1006/jenvp.2001.0226
- Kulcsár László J. & Curtis K. J. (2012). *International handbook of rural demography*. Amsterdam: Springer.
- Kyle, G., Graefe, A., Manning, R., & Bacon, J. (2004). Effects of place attachment on users' perceptions of social and environmental conditions in a natural setting. *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 213-25. doi: 10.1016/j.jenvp.2003.12.006
- Long, J., Faight, S., & Johnson, C. (2012). Roles of community satisfaction and community attachment in the out-migration of rural residents. *Journal of Management and Marketing Research*, 11, 1-11.
- Martin, P. (2004). *Labor migration* [S. H. Hefdah Tan Persian trans]. Tehran: Institute of Labor and Social Security Pub.
- Pretty, G., Bramston, P., Patrick, J., & Pannach, W. (2006). The relevance of community sentiments to Australian rural youths' intention to stay in their home communities. *American Behavioral Scientist*, 50(2), 226-40. doi: 10.1177/0002764206290636
- RaghFar, H., & Ghasemi Ardahai, A. (2010). [causes of migration and demographic- economic characteristics between districts migrants: a comparative study of rural to urban and urban to rural migrants from decade 1996 to 2006 (Persian)]. *Journal of Population Association of Iran*, 4(8), 39-61.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Weber, D. (2010). The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 422-34. doi:10.1016/j.jenvp.2010.08.002
- Reniers, G. (1999). On the history and selectivity of Turkish and Moroccan migration to Belgium. *International Migration*, 37(4), 679-713. doi:10.1111/1468-2435.00090
- Shahnaz, H. (2010). *Rural to urban migration in Pakistan the gender perspective*, Pakistan Institute of Development Economics, Working Papers: 56. Islamabad: Pakistan Institute of Development Economics
- Siavash Pour, B., Shadloo Jahromi, M., & Molaei Ramesheh, Z. (2014). [Dimensions of sense of belonging to place, with emphasis on physical, social and emotional (perception and cognition) factors (Persian)]. *Paper presented at the 6th National Conference of Planning and Urban Management*, Mashhad, Iran, 11-12 November 2014.
- Stalker, P. (2001). [The work of strangers: A survey of international labour migration [Farhang va Ershad, Institute of Labor and Social Security Persian trans (Persian)]. Tehran: Farhang va Ershad, Institute of Labor and Social Security Publication.
- Theodori, A., & Theodori, G. L. (2014). Perceptions of community and place and the migration intentions of at-risk youth in rural areas. *Journal of Rural Social Sciences*, 29(1), 103-21.
- Theodori, A. E., & Theodori, G. L. (2015). The influences of community attachment, sense of community, and educational aspirations upon the migration intentions of rural youth in Texas. *Community Development*, 46(4), 380-91, doi: 10.1080/15575330.2015.1062035.
- Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less-developed countries. *American Economic Review*, 59(1), 138-48.
- Todaro, MP. (1997). *Internal migration in developing countries* [M. Sarmadi, & P. Raeisi Fard Persian trans]. Tehran: Institute of Labor and Social Security Pub.
- Williams, D. R., & Vaske, J. J. (2003). The measurement of place attachment: validity and generalization of a psychometric approach. *Forest Science*, 49(6), 830-40.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی